

การพัฒนาแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสตรีตั้งครรภ์ที่ทำงานในสถานประกอบการ

เวณุกา พรภุณา พย.ม*

บทคัดย่อ

ที่มาและความสำคัญ: ปัจจุบันการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 เดือน มีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะในกลุ่มแม่วัยทำงาน การพัฒนาแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เชิงรุกในสถานประกอบการ จะช่วยเพิ่มอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพิ่มขึ้น

วัตถุประสงค์การศึกษา: เพื่อพัฒนาแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสตรีตั้งครรภ์ที่ทำงานในสถานประกอบการ

วิธีดำเนินการศึกษา: เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and development) ทำการศึกษาในสถานประกอบการขนาดใหญ่ 6 แห่ง ในจังหวัดขอนแก่น ระหว่าง 1 ตุลาคม 2564 – 31 มกราคม 2566 กลุ่มตัวอย่าง คือ สตรีตั้งครรภ์ที่ทำงานในสถานประกอบการ จำนวน 36 ราย โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้ **ระยะที่ 1** ศึกษารูปแบบและปัญหาสถานการณ์ **ระยะที่ 2** พัฒนารูปแบบฯ โดยใช้แนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจ นำไปทดลองใช้และปรับปรุงรูปแบบฯ **ระยะที่ 3** การนำไปใช้จริงและประเมินผลลัพธ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้ Content analysis ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติพรรณนา เปรียบเทียบคะแนนความรู้การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ด้วยสถิติ Pair t-test

ผลการศึกษา: 1. ผลการศึกษาก่อนการทดลอง พบว่า ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน ไม่มีการสนับสนุนในสถานที่ทำงาน ไม่มีความรู้และทักษะ และไม่มีการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2. รูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ฯ ประกอบด้วย 1) การส่งเสริมสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ 2) การเตรียมความพร้อมสตรีตั้งครรภ์ในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ 3) การฝึกปฏิบัติ เสริมทักษะการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่หลังคลอด และ 4) การติดตามเยี่ยมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ 3. ผลการนำใช้รูปแบบฯ พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 และอัตราเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน ร้อยละ 63.89 และสถานประกอบการมีความพึงพอใจต่อรูปแบบในระดับมากถึงมากที่สุด (Mean = 4.89, S.D. = 0.36)

สรุปและข้อเสนอแนะ: ควรมีการนำไปใช้เป็นรูปแบบในสถานประกอบการ โดยคำนึงถึงความแตกต่างกันตามบริบทของสถานประกอบการ รวมถึงควรมีการศึกษาติดตามผลลัพธ์ในระยะยาวต่อไป

คำสำคัญ: สตรีตั้งครรภ์, สถานประกอบการ, การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

* พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลขอนแก่น

Development of a Breastfeeding Promotion Model for Pregnant Working Women in Workplaces

Wenuka Pornkuna M.N.S*

Abstract

Background and rational: The rate of exclusive breastfeeding from birth to six months has been declining, particularly among working mothers. The development of a proactive workplace-based breastfeeding promotion model may contribute to increasing exclusive breastfeeding rates among this population.

Objective: To develop a breastfeeding promotion model for pregnant women employed in workplaces.

Methods: This study employed a research and development design and was conducted in six large enterprises in Khon Kaen Province between October 1, 2021, and January 31, 2023. The sample consisted of 36 pregnant women working in these enterprises. The study was conducted in three phases: Phase 1 involved an exploration of existing models and situational problems; Phase 2 focused on the development of the breastfeeding promotion model based on the empowerment concept, followed by pilot testing and refinement; and Phase 3 involved implementation and evaluation of outcomes. Qualitative data were analyzed using content analysis, while quantitative data were analyzed using descriptive statistics. Breastfeeding knowledge scores before and after the intervention were compared using a paired t-test.

Results: 1. The situational analysis revealed the absence of a clear breastfeeding promotion model, lack of workplace support, insufficient knowledge and skills, and limited support from relevant organizations. 2. The developed breastfeeding promotion model consisted of four components: (1) workplace support for breastfeeding promotion, (2) preparedness of pregnant women for breastfeeding promotion, (3) practical training to enhance postnatal breastfeeding skills, and (4) follow-up visits to support breastfeeding promotion in the workplace. 3. After implementation, the mean breastfeeding knowledge score was significantly higher than before the intervention ($p < 0.001$). The exclusive breastfeeding rate at six months was 63.89%. Workplace satisfaction with the model was rated at a high to very high level (Mean = 4.89, SD = 0.36).

Conclusion and Recommendations: The developed model should be implemented in workplaces, with consideration given to contextual differences among enterprises. Further studies are recommended to examine the long-term outcomes of the model.

Keywords: pregnant women, workplace, breastfeeding promotion

*Registered Nurse, Professional Level, Khon Kaen Hospital

Keywords: Nursing practice guidelines; Neonates; Central venous catheter

* Registered Nurse, Professional Level, Khon Kaen Hospital

บทนำ

การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวดังแต่แรกเกิด จนถึง 6 เดือน เกิดผลลัพธ์ด้านสุขภาพที่ดีสำหรับทารก และแม่¹ นโยบายองค์การอนามัยโลก (WHO) ส่งเสริมให้ ทารกควรเริ่มกินนมแม่ภายในหนึ่งชั่วโมงแรกหลังคลอด และกินนมแม่อย่างเดียวในช่วง 6 เดือนแรก ซึ่งกระทรวง สาธารณสุข ตั้งเป้าหมายว่าในปี พ.ศ.2568 ให้เพิ่มอัตรา การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือนให้สูงขึ้นเป็น อย่างน้อยร้อยละ 50² จากการสำรวจสถานการณ์เด็กและ สตรีในประเทศไทย พ.ศ.2562 พบทารกอายุต่ำกว่า 6 เดือนได้รับนมแม่อย่างเดียวเพียงร้อยละ 14³ ซึ่งพบว่ามี อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จาก สภาพเศรษฐกิจและสังคมทำให้แม่ต้องทำงานนอกบ้าน มากขึ้น รวมถึงการลาพักหลังคลอด ที่ปัจจุบันกฎหมาย ของไทยให้ลาได้เพียง 3 เดือน โอกาสที่แม่จะเลี้ยงลูกด้วย นมแม่ให้ประสบความสำเร็จตามข้อแนะนำจึงเป็นไปได้ ยาก การที่แม่ต้องกลับไปทำงานหลังคลอดเป็นหนึ่งใน สาเหตุสำคัญที่ส่งผลให้มีอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่าง เดียวจนครบ 6 เดือนอยู่ในระดับที่ต่ำ⁴ ทั้งนี้การทำงานยัง ทำให้เกิดการย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่ในเมืองและ เปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยว และ เปลี่ยนรูปแบบการเลี้ยงดูลูกรวมทั้งการให้นมทารกที่เพิ่ม อัตราการให้นมผสมทดแทนนมแม่⁵ สิ่งเหล่านี้มีผลต่อ กระบวนการสร้างและหลั่งน้ำนมของแม่ ส่งผลให้การเลี้ยง ลูกด้วยนมแม่ในเวลาที่สั้นลง

โรงพยาบาลขอนแก่น มีจำนวนผู้คลอดตั้งแต่ปี พ.ศ.2562-2564 จำนวน 4,993; 4848 และ 4,475 ตามลำดับ ซึ่งเป็นแม่ที่ทำงานในนอกบ้าน ร้อยละ 69 และ จากการติดตามอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน ของอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบอัตราการเลี้ยง ลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน ในปี พ.ศ.2562 - 2564 ร้อยละ 48, 46.5 และ 44.9 ตามลำดับ และเมื่อติดตาม แม่ที่ทำงานในสถานประกอบการ พบว่ามีอัตราการเลี้ยง ลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน เพียงร้อยละ 15, 13.2 และ 12.6 ตามลำดับ ซึ่งพบว่าอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนม แม่อย่างเดียว 6 เดือน ในแม่ที่ทำงานในสถาน ประกอบการมีแนวโน้มลดลงอย่างมาก โรงพยาบาล ขอนแก่น มีสถานประกอบการขนาดใหญ่อยู่ในพื้นที่ดูแล จำนวน 6 สถานประกอบการ ซึ่งเป็นสถานประกอบการที่ ส่วนใหญ่เป็นพนักงานหญิง จากการสอบถามแม่หลัง คลอดที่ทำงานในสถานประกอบการทั้ง 6 แห่ง พบว่า มี ความยุ่งยากในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เมื่อกลับมาทำงาน ไม่มีความรู้ที่ต้องปฏิบัติตนอย่างไร ไม่มีสถานที่ปั๊มนม น้ำนมแม่ในสถานที่ทำงาน รู้สึกเกรงใจเพื่อนร่วมงาน เป็น

ต้น เมื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ในสถานประกอบการในปัจจุบัน พบว่า จังหวัดขอนแก่นมี การจัดทำโครงการส่งเสริมการจัดตั้งมมนมแม่ในสถาน ประกอบการตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2549 เป็นต้น มา ซึ่งกระตุ้นให้ผู้บริหารของสถานประกอบการบางแห่ง เริ่มตระหนักและให้ความสำคัญของการผสมผสานบทบาท แม่และบทบาทผู้ทำงานของบุคลากรในหน่วยงาน อย่างไร ก็ตาม การจัดมมนมแม่เพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอที่จะช่วยให้แม่ที่ทำงานยังคงการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ อย่างต่อเนื่องได้ ยังต้องอาศัยการสนับสนุน จากผู้บริหาร หรือหัวหน้าหน่วยงานและเพื่อนร่วมงาน ทั้งในด้าน นโยบายและการปฏิบัติที่เอื้อและอำนวยความสะดวกทั้ง เวลา การสนับสนุนและการช่วยเหลืออื่นๆ เพื่อให้แม่หลัง คลอดที่ทำงานสามารถเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้อย่างต่อเนื่อง เมื่อกลับไปทำงาน

พยาบาลสูติรีเวช เป็นบุคลากรทางสุขภาพที่มี บทบาทสำคัญในการส่งเสริม สนับสนุน และขับเคลื่อน การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมตั้งแต่ ระยะตั้งครรภ์ ระยะคลอด และระยะหลังคลอด ไปจนถึง ช่วงที่แม่กลับไปทำงาน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ท้าทายมากที่สุด ต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ บทบาทของพยาบาลจึงไม่เพียง จำกัด อยู่เฉพาะการให้ความรู้ แต่ยังรวมถึงการดูแล ครอบคลุมทั้งหมด ทั้งการประสานงาน การสนับสนุนเชิง ระบบที่จะทำให้การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เกิดขึ้นได้จริงและ ยั่งยืน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาารูปแบบการ ส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สำหรับสตรีตั้งครรภ์ที่ ทำงานในสถานประกอบการ โดยเป็นการร่วมมือของภาคี เครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนในการจัดตั้งมมนมแม่ การ ให้ความรู้ การฝึกปฏิบัติ การติดตามเยี่ยม ในการส่งเสริม สนับสนุน สตรีตั้งครรภ์ที่ทำงานในสถานประกอบการมี ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เมื่อสตรีตั้งครรภ์คลอดลูก สามารถเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้อย่างเดียวนาน 6 เดือน และ ยาวนานที่สุดหลังจากกลับมาทำงาน เพื่อนำไปสู่การสร้าง เสริมสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับเด็กซึ่งจะเป็น กำลังสำคัญของสังคมในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

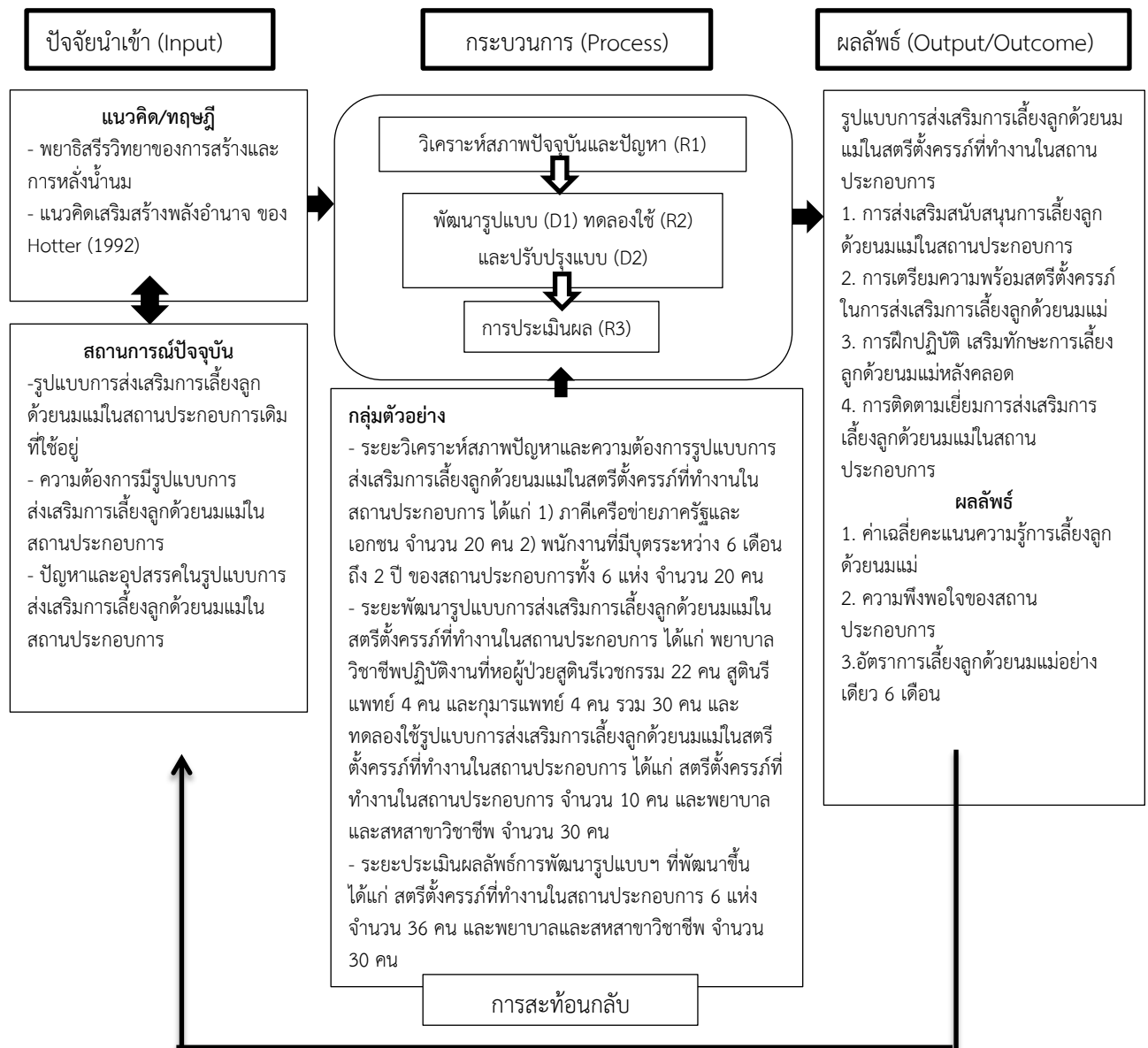
1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การส่งเสริมการเลี้ยง ลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูก ด้วยนมแม่ในสตรีตั้งครรภ์ที่ทำงานในสถานประกอบการ
3. เพื่อศึกษาผลลัพธ์การใช้รูปแบบการส่งเสริม การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสตรีตั้งครรภ์ที่ทำงานในสถาน ประกอบการ

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and development) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและศึกษาผลลัพธ์รูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสตรีตั้งครรภ์ที่ทำงานในสถานประกอบการ ดำเนินการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์ และต่อเนื่องจนถึงระยะหลังคลอดเมื่อกลับมาทำงาน พื้นที่ในการศึกษา คือ สถานประกอบการขนาดใหญ่ ในจังหวัดขอนแก่น 6 แห่ง กลุ่มตัวอย่าง คือ สตรีตั้งครรภ์ที่ทำงานในสถานประกอบการที่เข้าร่วม 6 แห่ง จำนวน 36 คน ทำการศึกษาในระหว่าง วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2564 ถึงวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2566

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้แนวคิดการวิจัยและพัฒนา (Research and development) ของสุวิมล ว่องวานิช⁶ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา (Research phase) ระยะที่ 2 การพัฒนาและทดลองใช้ (Development and Try-out phase) ระยะที่ 3 การนำไปใช้จริงและประเมินผลลัพธ์ (Implementation & Evaluation phase) โดยแนวคิดในการพัฒนารูปแบบครั้งนี้ ได้นำแนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจ ของ Hotter⁷ คือ การให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน การให้ข้อมูลข่าวสารในการปฏิบัติงาน และ จัดหาทรัพยากรที่เหมาะสม มาเป็นกรอบแนวคิดการพัฒนา ดังแสดงใน ภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการพัฒนา

วิธีดำเนินการศึกษา

รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research & Development)⁶ ทำการศึกษาในสถานประกอบการ 6 แห่ง ในจังหวัดขอนแก่น ดำเนินการในช่วงวันที่ 1 ตุลาคม 2564 ถึง วันที่ 31 มกราคม 2566 การดำเนินการวิจัยประกอบด้วย 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา (Research phase) ศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์และบริบทที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ ประเด็นในการศึกษา คือ 1. การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ ปัจจุบัน 2. รูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ 3. ความต้องการสนับสนุนให้มีรูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ 4. ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ ทำการศึกษาในระหว่าง วันที่ 1 ตุลาคม – 31 ธันวาคม พ.ศ.2564 โดยทำการศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ประกอบด้วย ตัวแทนจากสำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัดขอนแก่น 1 คน ตัวแทนจากสำนักงานประกันสังคมจังหวัดขอนแก่น 1 คน และตัวแทนจากสถานประกอบการ 6 แห่ง แห่งละ 3 คน ประกอบด้วย ตัวแทนผู้บริหาร 2 คน และพยาบาลในสถานประกอบการ 1 คน รวมทั้งหมด 20 คน

กลุ่มที่ 2 พนักงานที่มีบุตรระหว่าง 6 เดือนถึง 2 ปี ที่ทำงานในสถานประกอบการทั้ง 6 แห่ง สุ่มเลือกโดยวิธีการจับสลาก สถานประกอบการละ 3 - 4 คน รวมทั้งหมด 20 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในระยะนี้ มี 2 ชุด ได้แก่ 1. แนวคำถามการสนทนากลุ่ม ภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและภาคเอกชน 2. แนวคำถามการสนทนากลุ่มแม่หลังคลอดที่ทำงานในสถานประกอบการ ตรวจสอบเครื่องมือโดยผู้วิจัยนำไปตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา ความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ ตลอดจนการจัดลำดับเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ค่าดัชนีความตรงของเนื้อหาของเครื่องมือ (Content validity index: CVI) 1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล มีการดำเนินการดังนี้

1. ผู้วิจัยติดต่อประสานความร่วมมือในการให้ข้อมูลกับภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและภาคเอกชน แต่ละแห่ง และพนักงานที่มีบุตรระหว่าง 6 เดือนถึง 2 ปี ที่ทำงานในสถานประกอบการทั้ง 6 แห่ง 2. ประชุมและ

อบรมผู้ช่วยวิจัย เพื่อชี้แจงแนวทางการวิจัย อบรมการใช้เครื่องมือต่างๆ การเก็บรวบรวมข้อมูล

3. วิเคราะห์สถานการณ์จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สถิติและนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข ตัวชี้วัดการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่หน่วยงานต่างๆที่สนับสนุน

4. จัดประชุมกลุ่มเพื่อวิเคราะห์รูปแบบ ข้อจำกัด ปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่ส่งผลต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ โดยใช้แนวทางการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เป็นจำนวน 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 การประชุมร่วมภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและภาคเอกชน จำนวน 1 ครั้ง ใช้เวลา 2 ชั่วโมง และครั้งที่ 2 การประชุมกับพนักงานที่มีบุตรระหว่าง 6 เดือนถึง 2 ปี ที่ทำงานในสถานประกอบการทั้ง 6 แห่ง จำนวน 1 ครั้ง ใช้เวลา 2 ชั่วโมง ซึ่งหลังจากประชุมมีการสรุปปัญหาและร่วมกันเสนอรูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis)

ระยะที่ 2 การพัฒนาและทดลองใช้ (Development and Try-out phase) ระยะนี้เป็นการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสตรีตั้งครรภ์ที่ทำงานในสถานประกอบการและการทดลองใช้รูปแบบฯ ทำการวิจัยระหว่าง วันที่ 1 มกราคม ถึง 31 มีนาคม พ.ศ.2565 ผู้วิจัยได้มีกระบวนการพัฒนารูปแบบดังนี้

1. ผู้วิจัยได้นำผลที่วิเคราะห์สถานการณ์ในระยะที่ 1 จากการทำกระบวนการกลุ่มวิเคราะห์ สถานการณ์ ปัญหาอุปสรรค ความต้องการ และความพร้อมในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ พร้อมทั้งการทบทวนการพัฒนาแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2. การประชุมเชิงปฏิบัติการพยาบาลและสหสาขาวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย พยาบาลวิชาชีพปฏิบัติงานที่หอผู้ป่วยสูติรีเวช 22 คน สูตินรีแพทย์ 4 คน และกุมารแพทย์ 4 คน เป็นจำนวน 30 คน เพื่อเสนอร่างรูปแบบฯ ในประเด็น 1) แนวทางการศึกษาวิจัย วัตถุประสงค์ 2) แนวทางคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง และ 3) แนวทางการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ รูปแบบฯ ฉบับยกร่าง ประกอบด้วย 1) การส่งเสริมสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ 2) การเตรียมความพร้อมสตรีตั้งครรภ์ใน

การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ 3) การฝึกปฏิบัติ เสริมทักษะการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่หลังคลอด และ 4) การติดตามเยี่ยมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ และจัดทำเครื่องมือในการศึกษาระยะนี้ ประกอบด้วย 1) คู่มือการสอนการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สำหรับแม่ที่ทำงานในสถานประกอบการ 2) สื่อในการรณรงค์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ 3) โปรแกรมกิจกรรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสตรีตั้งครรภ์ที่ทำงานในสถานประกอบการ 4) แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ 5) แบบสอบถามอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน และ 6) แบบประเมินความพอใจของสถานประกอบการ ข้อคิดเห็นจากการทำสนทนากลุ่ม พบว่าเห็นด้วยกับรูปแบบฯ ที่พัฒนาและเสนอให้มีประเมินการฝึกทักษะปฏิบัติ อีกครั้งหลังคลอด

3. นำเสนอร่างรูปแบบฯ ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบฯ ในด้านตรงต่อวัตถุประสงค์ ความยากง่ายในการใช้งาน ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการใช้งานจริง ค่าดัชนีความตรงของเนื้อหาของเครื่องมือ (Content validity index: CVI) เท่ากับ 1.00 หลังจากที่ผ่านมาการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิได้แนะนำให้มีการติดตามเยี่ยมหลังคลอดทางโทรศัพท์และปรับมนมแม่ตามบริบทของสถานประกอบการ รวมถึงการแก้ไขปรับปรุงโปรแกรมกิจกรรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้มีส่วนร่วมกิจกรรมของกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น

4. นำร่างรูปแบบฯ ที่ได้ปรับตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ไปทดลองใช้กับสตรีตั้งครรภ์ที่ทำงานสถานประกอบการขนาดกลาง ในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 1 แห่ง จำนวน 10 คน ผู้บริหารสถานประกอบการ 3 คน และพยาบาลวิชาชีพ จำนวน 22 คน สูติแพทย์ 4 คน และกุมารแพทย์ 4 คน มีการปรับรูปแบบฯ คือ ให้เพิ่มเติมช่องทางให้คำปรึกษาเมื่อกลุ่มตัวอย่างมีปัญหาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เมื่อกลับบ้าน เพื่อให้การช่วยเหลือที่เหมาะสม

ระยะที่ 3 การนำไปใช้จริงและประเมินผลลัพธ์ (Implementation & Evaluation phase) ระยะนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบกึ่งทดลองแบบกลุ่มเดียววัดผลก่อนและหลัง (Quasi-Experimental One group Pretest-Posttest Design) ทำการศึกษาระหว่าง วันที่ 1 เมษายน 2565 ถึง 31 มกราคม พ.ศ. 2566 โดยนำรูปแบบฯ ที่สมบูรณ์ ไปใช้กับสตรีตั้งครรภ์ที่ทำงานในสถานประกอบการ 6 แห่ง จำนวน 36 คน ประเมินผลลัพธ์การใช้รูปแบบฯ ได้แก่ 1) ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนม

แม่ 2) อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน 3) ความพึงพอใจของสถานประกอบการ กลุ่มตัวอย่างระยะนี้มี 2 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มตัวอย่างสตรีตั้งครรภ์ที่ทำงานในสถานประกอบการ เป็นสตรีตั้งครรภ์ที่ทำงานในสถานประกอบการ 6 แห่ง และคลอดที่โรงพยาบาลขอนแก่น คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยกำหนดคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ 1) สามารถพูดคุยสื่อสาร เขียนและอ่านภาษาไทยได้ 2) มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ 3) มีโทรศัพท์และในการติดต่อสื่อสาร และ 4) ยินยอมเข้าร่วมวิจัย กำหนดเกณฑ์การคัดออก คือ มีข้อห้ามในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ได้แก่ ติดเชื้อไวรัสบางชนิด การรับประทานยาหรือติดสารเสพติดที่ไม่สามารถให้นมแม่หลังคลอดได้ คำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้โปรแกรม STATA version 16.1 โดยใช้สูตรการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่าง 2 กลุ่มที่ไม่เป็นอิสระ โดยนำค่าเฉลี่ยของปัจจัยที่เกี่ยวข้องจากงานวิจัยของ Zhang et al.⁸ ได้แก่ คะแนนความรู้ด้านการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และจากงานวิจัยพบว่า ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนด้านความรู้การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เท่ากับ 9.23 ผลต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างก่อนทดลองและหลังทดลองเท่ากับ 7.86 กำหนดอำนาจการทดสอบที่ 0.80 และระดับนัยสำคัญที่ 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่างที่มากที่สุดคือกลุ่มละ 34 คน ผู้วิจัยเพิ่มขนาดกลุ่มตัวอย่างอีก 5% จึงได้กลุ่มตัวอย่างเป็นจำนวน 36 คน

กลุ่มตัวอย่างผู้บริหารจากสถานประกอบการ เป็นผู้บริหารจากสถานประกอบการ 6 แห่ง สุ่มเลือกโดยวิธีการจับฉลาก ใช้เป็นตัวแทนจากสถานประกอบการทั้ง 6 แห่ง แห่งละ 3 - 4 คน รวมทั้งหมด 20 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล รายละเอียด ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 คู่มือการสอนการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สำหรับแม่ที่ทำงานในสถานประกอบการ

ส่วนที่ 2 สื่อในการรณรงค์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ

ส่วนที่ 3 โปรแกรมกิจกรรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสตรีตั้งครรภ์ที่ทำงานในสถานประกอบการ ประกอบด้วย 1) การส่งเสริมสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ คือ จัดตั้งมุมแม่ สนับสนุนอุปกรณ์ และสื่อประชาสัมพันธ์ 2) การเตรียมความพร้อมสตรีตั้งครรภ์ในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ คือ จัดกิจกรรมประกาศนโยบายของสถานประกอบการร่วมกับ

ภาคีเครือข่ายและให้ความรู้ ผักทักษะในระยะตั้งครรภ์ 3) การฝึกปฏิบัติ เสริมทักษะการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่หลังคลอด 4) การติดตามเยี่ยมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 4 ชุด ดังนี้

1. แบบเก็บข้อมูลทั่วไปของหญิงตั้งครรภ์ เป็นคำถามแบบเติมคำในช่องว่างและเลือกตอบ จำนวน 3 ข้อ ได้แก่ อายุ รายได้ และระดับการศึกษา

2. แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บันทึกคำตอบด้วยตนเอง ข้อคำถามเป็นชนิดปลายปิด มีทั้งหมด 10 ข้อ ประกอบด้วย ข้อคำถามทางบวก 6 ข้อ และข้อคำถามทางลบ 4 ข้อ ลักษณะข้อคำตอบเป็นแบบ 3 ตัวเลือก คือ ใช่ ไม่ใช่ และไม่แน่ใจ มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ข้อคำถามด้านบวก

เลือกตอบ “ใช่” หมายถึง ตอบคำถามได้ถูกต้อง ได้คะแนน 1 คะแนน

เลือกตอบ “ไม่ใช่” หมายถึง ตอบคำถามไม่ถูกต้อง ได้คะแนน 0 คะแนน

ข้อคำถามด้านลบ

เลือกตอบ “ไม่ใช่” หมายถึง ตอบคำถามได้ถูกต้อง ได้คะแนน 1 คะแนน

เลือกตอบ “ใช่” หมายถึง ตอบคำถามไม่ถูกต้อง ได้คะแนน 0 คะแนน

หากเลือกตอบไม่แน่ใจ ได้ 0 คะแนน

3. แบบสอบถามอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน สำหรับบันทึกข้อมูลการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวเมื่อครบ 6 เดือน ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเองจากการทบทวนวรรณกรรม

4. แบบประเมินความพึงพอใจของสถานประกอบการ มีข้อคำถามจำนวน 10 ข้อ คำตอบเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ประกอบด้วย ระดับ 5 พึงพอใจมากที่สุด ระดับ 4 พึงพอใจมาก ระดับ 3 พึงพอใจปานกลาง ระดับ 2 พึงพอใจน้อย และระดับ 1 พึงพอใจน้อยที่สุด

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

1. การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) นำเครื่องมือ ได้แก่ คู่มือการสอนการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สำหรับแม่ที่ทำงานในสถานประกอบการ การสื่อในการรณรงค์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ โปรแกรมกิจกรรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสตรีตั้งครรภ์ที่ทำงานในสถาน

ประกอบการ แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และแบบประเมินความพึงพอใจของสถานประกอบการ ไปตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ ตลอดจนการจัดลำดับเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ค่าดัชนีความตรงของเนื้อหาของเครื่องมือ (Content validity index : CVI) 1.00

2. การตรวจสอบความเที่ยง (Reliability) เครื่องมือที่ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาแล้ว ปรับแก้ไขตามผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ผู้วิจัยได้นำแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และแบบประเมินความพึงพอใจของสถานประกอบการ ไปทดลองใช้กับพนักงานที่เคยเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ จำนวน 10 ราย คำนวณหาค่าความเที่ยงโดยใช้สูตรของคูเดอร์และริชาร์ดสัน (Kuder and Richardson [KR 20]) ได้ค่า 0.84 หาค่าความเชื่อมั่นโดยวิธีสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ได้ค่า 0.87

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามลำดับดังนี้

1. ผู้วิจัยชี้แจงผู้เกี่ยวข้องก่อนนำรูปแบบฯ ไปทดลองใช้ การจัดประชุมพัฒนาสมรรถนะในรูปแบบการบรรยาย ฝึกฐานการเรียนรู้ และทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบฯ

2. ผู้วิจัยนำรูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ที่พัฒนาขึ้นโดยการจัดประชุมกับผู้บริหารสถานประกอบการขนาดใหญ่ทั้ง 6 แห่ง เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารเชิญเข้าร่วมโครงการฯ ชี้แจงการจัดกิจกรรม ดังนี้

2.1 การจัดตั้งมุมแม่ สนับสนุนอุปกรณ์ และสื่อประชาสัมพันธ์ ให้กับสถานประกอบการทั้ง 6 แห่ง

2.2 กำหนดและประกาศนโยบายร่วมกับภาคีเครือข่าย

2.3 กิจกรรมให้ความรู้ ผักทักษะในระยะตั้งครรภ์ จำนวน 1 วัน โดยเปรียบเทียบความรู้ก่อนและหลังได้รับโปรแกรม

2.4 จัดกิจกรรมผักทักษะในระยะหลังคลอด โดยมีการประเมินความพร้อมของมารดาในการให้นมบุตร ใช้แบบประเมิน Latch score โดยหากได้คะแนนมากกว่าหรือเท่ากับ 8 คะแนน ถือว่ามีความพร้อมเพียงพอในการให้นมบุตร และจัดระบบช่องทางให้คำปรึกษา ซึ่งจะมีผู้วิจัยร่วมกับภาคีเครือข่าย ออกติดตามเยี่ยมการส่งเสริมนมแม่ในสถานประกอบการ ทุก 4 เดือน ติดตามอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน และมีการประเมินความพึงพอใจของผู้บริหารในสถานประกอบการหลังสิ้นสุดการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ และอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน การประเมินความพึงพอใจของสถานประกอบการ โดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ เปรียบเทียบผลลัพธ์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ก่อนและหลังทดลองด้วยสถิติ Paired t-test

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยขอความยินยอมเข้าร่วมการวิจัย และชี้แจงข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลจากการวิจัยจะปกปิดเป็นความลับ ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงข้อมูลได้เพียงผู้เดียวเท่านั้น กลุ่มตัวอย่างมีสิทธิในการปฏิเสธการเข้าร่วมวิจัยได้โดยไม่มีผลกระทบใดๆ

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์สถานการณ์การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ จากการศึกษาสถานการณ์ ได้สะท้อนให้เห็นประเด็นปัญหาและความต้องการในการพัฒนา ดังนี้

1.1 ปัญหาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ คือ 1) ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ 2) ไม่มีการสนับสนุนในสถานที่ทำงาน คือ สถานที่ในการบีบเก็บน้ำนมไม่เหมาะสม ไม่เป็นส่วนตัว ไม่มีตู้เย็นเก็บรักษา

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบรูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสตรีตั้งครรภ์ที่ทำงานในสถานประกอบการ ระหว่างรูปแบบเดิมและรูปแบบใหม่ที่พัฒนาขึ้น

การปฏิบัติโดยวิธีเดิม (รูปแบบเดิม)	รูปแบบใหม่ที่พัฒนาขึ้น
1. สถานประกอบการบางแห่งมีมุมนมแม่แต่ไม่มีความพร้อมในการให้บริการ เช่น ไม่มีม่านกัน มุมนมแม่ ไม่มีตู้เย็น ไม่มีอุปกรณ์ในการปั้มนม	1. สถานประกอบการแต่ละแห่งได้รับการสนับสนุนการจัดตั้งมุมนมแม่ให้มีความพร้อมในการให้บริการ มีเครื่องปั้มนมขนาดใหญ่ อุปกรณ์ในการปั้มนม เครื่องนึ่งขวดนม ถังเก็บน้ำนมมารดา และเอกสารประกอบต่างๆ เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ ซึ่งสถานประกอบการสนับสนุนตู้เย็น อ่างล้างอุปกรณ์ และอุปกรณ์อื่นๆ ที่อำนวยความสะดวก
2. สถานประกอบการไม่มีนโยบายการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ที่ชัดเจน	2. มีนโยบายการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และมีการประกาศใช้ และชี้แจงนโยบายส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของผู้บริหารของสถานประกอบการอย่างชัดเจน
3. ไม่มีรูปแบบการให้ความรู้การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการที่ชัดเจน	3. มีรูปแบบการให้ความรู้การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ดังนี้ 3.1 ให้ความรู้ในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เกี่ยวกับความรู้พื้นฐานการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ แบบ “Play for learning” 3.2 คัดเลือกตัวแทนพนักงานที่ประสบความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ขณะทำงาน มาถ่ายทอดประสบการณ์ 3.3 จัดฐานฝึกปฏิบัติเสริมทักษะในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการโดยมีการสาธิต และให้สตรีตั้งครรภ์ สาธิตย้อนกลับ

นมแม่ นโยบายการปฏิบัติงานขาดความยืดหยุ่นด้านเวลา ในการพักบีบเก็บน้ำนม ขาดการสนับสนุนจากผู้ประกอบการหรือเพื่อนร่วมงาน 3) สตรีตั้งครรภ์มีความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เมื่อกลับมาทำงานยังไม่เพียงพอ และ 4) การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่เหมาะสม

1.2 ความต้องการการเลี้ยงลูกด้วยนม

แม่ในสถานประกอบการ โดยสถานประกอบการและแม่หลังคลอดแต่ละแห่งมีความต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสร้างรูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสตรีตั้งครรภ์ที่ทำงานในสถานประกอบการอย่างชัดเจน และจัดรูปแบบการให้ความรู้การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ

2. ผลการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสตรีตั้งครรภ์ที่ทำงานในสถานประกอบการ ผู้วิจัยได้จัดมุมนมแม่ มีนโยบายที่ชัดเจนของสถานประกอบการ จัดกิจกรรมให้ความรู้ และช่องทางให้คำปรึกษา ตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์ จนถึงระยะหลังคลอด 6 เดือน ร่วมกับการติดตามเยี่ยมกับภาคีเครือข่าย ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบรูปแบบที่พัฒนาขึ้นใหม่กับการปฏิบัติแบบเดิม รายละเอียดในตารางที่ 1

การปฏิบัติโดยวิธีเดิม (รูปแบบเดิม)	รูปแบบใหม่ที่พัฒนาขึ้น
4. ไม่มีช่องทางด่วนในการให้คำปรึกษาและดูแลแม่ที่มีปัญหาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สำหรับสถานประกอบการ ที่ชัดเจน	4. มีการจัดวางระบบสายด่วนในการให้คำปรึกษาและดูแลแม่ที่มีปัญหาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สำหรับสถานประกอบการ ผ่านทางโทรศัพท์สายตรง ช่องทาง Line และ Facebook
5. ไม่มีระบบการติดตามเยี่ยมแม่ในสถานที่ชัดเจน	5. มีระบบติดตามเยี่ยมและแนะนำการดำเนินงานการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ โดยทีมเยี่ยมร่วมกับภาคีเครือข่าย ติดตามเยี่ยมการดำเนินงานในโครงการฯ ทุก 4 เดือน เพื่อความยั่งยืนของโครงการ

จากรูปแบบฯ ที่ยกกว้างขึ้น มีการเสนอให้มีประเมินการฝึกทักษะปฏิบัติการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของสตรีตั้งครรภ์อีกครั้งหลังคลอด ให้มีการติดตามเยี่ยมหลังคลอดทางโทรศัพท์และปรับมนมแม่ รวมถึงการแก้ไขปรับปรุงโปรแกรมกิจกรรมฯ จากผู้ทรงคุณวุฒิ และเพิ่มเติม

ช่องทางให้คำปรึกษาเมื่อกลุ่มตัวอย่างนำไปทดลองใช้ ซึ่งได้พัฒนารูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสตรีตั้งครรภ์ที่ทำงานในสถานประกอบการ โดยใช้กรอบแนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจ ดังนี้

รูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสตรีตั้งครรภ์ที่ทำงานในสถานประกอบการ

1. จัดหาทรัพยากร (Resources): การส่งเสริมสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ ได้แก่

- 1.1 จัดตั้งมุมนมแม่
- 1.2 สนับสนุนอุปกรณ์การจัดตั้งมุมแม่ เช่น เครื่องนึ่งขวดนม เครื่องปั๊มนม เป็นต้น
- 1.3 สื่อในการประชาสัมพันธ์เรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

2. การให้ข้อมูลข่าวสาร (Information/Knowledge)

- 2.1 การเตรียมความพร้อมสตรีตั้งครรภ์ในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ได้แก่
 - 1) ประกาศนโยบายร่วมกับสถานประกอบการ
 - 2) จัดกิจกรรมให้ความรู้ในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่
 - 3) จัดฐานฝึกปฏิบัติเสริมทักษะในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่
 - 4) จัดกิจกรรมคัดเลือกพนักงานเป็นแม่ต้นแบบ
- 2.2 การฝึกปฏิบัติ เสริมทักษะการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่หลังคลอด

การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่
อย่างเดียว 6 เดือน ของ
แม่ที่ทำงานในสถาน
ประกอบการ

3. การให้ความช่วยเหลือสนับสนุน (Support): การติดตามเยี่ยมการส่งเสริมแม่ในสถานประกอบการ ได้แก่

- 3.1 การติดตามเยี่ยมร่วมกับภาคีเครือข่ายทุก 4 เดือน
- 3.2 จัดวางระบบสายด่วนหรือช่องทางการสื่อสาร
- 3.3 ติดตามอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน

3. ผลลัพธ์การพัฒนารูปแบบฯ ซึ่งมีผลการศึกษา ดังนี้

3.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 36 ราย ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 20 - 34 ปี ร้อยละ 55.60 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมากที่สุด ร้อยละ 33.30 รองลงมาคือ ระดับปริญญาตรี ร้อยละ 27.80 รายได้ของครอบครัวส่วนใหญ่มีรายได้มากกว่า 9,000 บาท/เดือน ร้อยละ 61.10

3.2 เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้ก่อนและหลังได้รับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ก่อนการพัฒนาสตรีตั้งครรภ์มีค่าเฉลี่ยคะแนน

ความรู้เรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ โดยรวมเท่ากับ 5.20 ± 0.82 หลังการทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ โดยรวมเพิ่มขึ้นเป็น 9.27 ± 0.55 เมื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ก่อนและหลังการทดลอง ด้วยสถิติทดสอบค่าที ชนิด 2 กลุ่มไม่อิสระต่อกัน (Paired t-test) พบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 รายละเอียดแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ก่อนและหลังการพัฒนา ด้วยสถิติ paired t-test (n = 36)

คะแนนความรู้การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่	คะแนนเดิม	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		t	p-value
		mean	S.D.	mean	S.D.		
คะแนนความรู้เรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่	10.00	5.20	0.82	9.27	0.55	-30.01	0.001*

*p < 0.05

3.3 อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน ของสตรีตั้งครรภ์ในสถานประกอบการที่ได้รับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ซึ่งทั้งนี้ตลอดระยะเวลา 1 ปี ที่รณรงค์การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการมีสตรีที่อยู่ในช่วงตั้งครรภ์ที่สามารถติดตาม

จนถึง 6 เดือนหลังคลอด 36 คน มีอัตราเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 63.89 และพบว่าไม่สามารถกินนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 36.11 รายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน ของสถานประกอบการที่เข้าร่วมโครงการ (n = 36)

สถานประกอบการ	จำนวนพนักงานที่คลอด	อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน (EBF 6 Mo.)	
		EBF 6 Mo. จำนวน (ร้อยละ)	NO EBF 6 Mo. จำนวน (ร้อยละ)
แห่งที่ 1	6	4 (66.67)	2 (33.33)
แห่งที่ 2	7	4 (57.14)	3 (42.86)
แห่งที่ 3	6	4 (66.67)	2 (33.33)
แห่งที่ 4	5	3 (60.00)	2 (40.00)
แห่งที่ 5	6	4 (66.67)	2 (33.33)
แห่งที่ 6	7	5 (71.43)	2 (28.57)
รวม	36	23 (63.89)	13 (36.11)

3.4 ความพึงพอใจต่อรูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสตรีตั้งครรภ์ที่ทำงานในสถานประกอบการ ของสถานประกอบการ พบว่า มีระดับความพึงพอใจมากถึงพึงพอใจมากที่สุด คือ ด้านการสร้างความร่วมมือและการสนับสนุน (Mean = 4.85, S.D. = 0.80) ด้านการสนับสนุน

สิ่งอำนวยความสะดวกในองค์กร (Mean = 4.90, S.D. = 0.27) ด้านกิจกรรมให้ความรู้และฝึกทักษะ (Mean = 4.90, S.D. = 0.27) และด้านการติดตามและประเมินผล (Mean = 4.90, S.D. = 0.27)

การอภิปรายผลการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า หลังการใช้รูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสตรีตั้งครรภ์ที่ทำงานในสถานประกอบการ สตรีตั้งครรภ์มีคะแนนความรู้เรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 และมีอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน ร้อยละ 63.89 ซึ่งพบว่ามีอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คืออัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือนอย่างน้อยร้อยละ 50 แสดงให้เห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นสามารถเพิ่มพฤติกรรมกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการที่ได้พัฒนาขึ้นในสถานประกอบการทั้ง 6 แห่ง ครอบคลุมแนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจ โดยการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนการให้ข้อมูลข่าวสารในการปฏิบัติงาน จัดหาทรัพยากร และการให้โอกาสที่เหมาะสมแก่พนักงานในองค์กรอย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Hirani and Karmaliani⁹ ที่กล่าวถึงการสร้างความยั่งยืนในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของแม่ที่ทำงาน จำเป็นต้องมีโปรแกรมสนับสนุนทั้งในระดับของแม่ทำงาน ที่ให้นมลูก เพื่อนร่วมงาน และสถานที่ทำงาน รวมถึงการบูรณาการได้รับการสนับสนุนจากที่ทำงานอย่างเป็นทางการ เช่นเดียวกับการศึกษาของ Butudom et al¹⁰ ศึกษาโปรแกรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในหญิงตั้งครรภ์ที่ทำงาน โดยเน้นการให้ความรู้ การสร้างเครือข่ายสนับสนุนจากสถานประกอบการ และการให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนว่าการสนับสนุนเชิงระบบในที่ทำงานเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสอดคล้องกับสมชาย โอวัฒนพานิช¹¹ ที่พบว่าการจัดโปรแกรมให้ความรู้ ทักษะ และเสริมสร้างความเชื่อมั่นของแม่ มีผลต่อความตั้งใจและพฤติกรรมกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวในระยะ 6 เดือนเช่นกัน ทั้งนี้การเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) ในงานวิจัยนี้ เช่น การฝึกเทคนิคเพิ่มน้ำนม และการให้คำปรึกษาแบบต่อเนื่อง เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดความมั่นใจและรู้สึกควบคุมสถานการณ์ได้ด้วยตนเอง ยังสอดคล้องกับ Leshi et al¹² ศึกษาพบว่า ความรู้เกี่ยวกับการให้นมบุตรของสตรีตั้งครรภ์ มีความสัมพันธ์กับความตั้งใจที่จะให้นมลูก และยังเป็นปัจจัยที่สามารถทำนายความตั้งใจที่ดีในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ โดยเฉพาะผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับประโยชน์

ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ จะมีความพร้อมในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือนสูงกว่าผู้ที่ไม่มีความรู้

อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของแม่ที่ทำงานในสถานประกอบการมากกว่าเกณฑ์ที่กำหนดนั้น สอดคล้องกับการศึกษา Gebrekidan et al¹³ พบว่าเหตุผลหลักที่แม่ไม่สามารถเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้ครบ 6 เดือน เกิดจากปัญหาการกลับมาทำงาน ความเหน็ดเหนื่อยและการไม่มีเวลา ที่มีผลต่อสุขภาพและปริมาณน้ำนมของแม่ ปัญหาการอยู่ห่างและแยกจากลูก ปัญหาการรับส่งน้ำนมที่บีบเก็บ ดังนั้น ควรมีการให้ความรู้ เตรียมพนักงานที่ตั้งครรภ์ ครอบครัวให้พร้อมเพื่อที่จะได้วางแผนชีวิตในการดูแลตนเองและลูกให้สามารถเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้อย่างต่อเนื่องเมื่อไปทำงาน เพื่อนำไปสู่การสร้างเสริมสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับเด็กซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญของสังคมในอนาคตต่อไป

อย่างไรก็ตาม การวิจัยนี้มีข้อจำกัดบางประการ ได้แก่ ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนเพียง 36 คน และการติดตามผลในระยะเวลาเพียง 6 เดือนหลังคลอด ซึ่งอาจยังไม่เพียงพอที่จะสะท้อนถึงพฤติกรรมกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในระยะยาว เมื่อเปรียบเทียบกับงานของ Sriruang¹⁴ ที่ติดตามกลุ่มแม่ทำงานในเขตอุตสาหกรรมเป็นเวลา 12 เดือน พบว่ากลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนต่อเนื่องจากองค์กรสามารถคงพฤติกรรมกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้ถึงร้อยละ 58 ตลอดหนึ่งปี ดังนั้น การขยายระยะเวลาและขนาดของกลุ่มตัวอย่างในอนาคต จะช่วยให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสะท้อนประสิทธิภาพของรูปแบบได้ดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาผลลัพธ์เพิ่มเติมอื่นๆ เช่น ทักษะ ความตั้งใจในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การสนับสนุนทางสังคมจากนายจ้าง เพื่อนร่วมงาน และครอบครัว ผลลัพธ์ด้านจิตสังคม
2. ควรมีการติดตามพฤติกรรมกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของแม่หลังคลอดในระยะยาว เช่น 6 เดือน ถึง 1 ปี เพื่อประเมินความยั่งยืนของรูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานประกอบการ
3. ควรเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่าง หรือเปรียบเทียบระหว่างสถานประกอบการขนาดเล็ก กลาง และใหญ่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความเที่ยงตรงและสามารถสรุปอ้างอิงไปยังประชากรในวงกว้างได้มากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณทุกท่าน ที่ได้ให้ความช่วยเหลืออย่างดียิ่ง ได้แก่ ทีมสหสาขาวิชาชีพ ภาควิชาพยาบาลศาสตร์และเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัย ตลอดจนผู้บริหารโรงพยาบาลขอนแก่น ที่ให้ข้อเสนอแนะ สนับสนุนและผลักดันให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

1. World Health Organization. Guideline: protecting, promoting and supporting breastfeeding in facilities providing maternity and newborn services. Geneva: World Health Organization; 2017.
2. World Health Organization. Global nutrition targets 2025: breastfeeding policy brief. Geneva: World Health Organization; 2014.
3. National Statistical Office of Thailand. Survey on the situation of children and women 2019 [Internet]. Bangkok: NSO; 2019 [cited 2020 Mar 9]. Available from: <http://www.nso.go.th>
4. Cetthkrikul N, Topothai C, Topothai T, Pongutta S, Kunpeuk W, Prakongsai P, et al. Situation of breastfeeding among mothers receiving services in public hospitals in Thailand. J Health Sci Thailand. 2016;25:657–63.
5. Yimyan S, Thapphansan P, Chumphan S. Development of guidelines for promoting breastfeeding in workplaces. J Thailand Nurs Midwifery Counc. 2013;27(2):122–33.
6. Wongwanich S. Research and development. Bangkok: Chulalongkorn University Press; 2005.
7. Hottor AN. The clinical nurse specialist and empowerment: say goodbye to the fairy godmother. Nurs Adm Q. 1992;16(4):11–15.
8. Zhang Y, Yuan R, Ma H. Effect of the theory of planned behavior on primipara breastfeeding. Ann Palliat Med. 2021;10(4):4547–54.
9. Hirani SAA, Karmaliani R. Evidence-based workplace interventions to promote breastfeeding practices among Pakistani working mothers. Women Birth. 2013;26(1):10–16.

10. Butudom A, McFarlin BL, Klima CS, Spatz DL, Kennelly JF, McCreary LL, et al. Behavioral outcomes of breastfeeding-friendly policies among Thai mothers working in a factory: a descriptive study. Pac Rim Int J Nurs Res. 2021;25(1):87–101.

11. Owattanapanichom S, Somsung K, Khaprasong P. Factors associated with successful breastfeeding at Phra Narai Maharaj Hospital, Lopburi Province. J Acad Public Health. 2015;24(2):24–26.

12. Leshi O, Samuel FO, Ajakaye MO. Breastfeeding knowledge, attitude, and intention among female young adults in Ibadan, Nigeria. Open J Nurs. 2016;6(1):11–23.

13. Gebrekidan K, Fooladi E, Plummer V, Hall H. Factors and barriers to exclusive breastfeeding among working women in low- and lower-middle-income countries. Sex Reprod Healthc. 2020;25:100514.

14. Sriruang P. Effect of a breastfeeding support program on breastfeeding duration among working mothers in industrial areas. Thai J Public Health. 2020;50(1):65–78.